

ÇOCUĞU AHLÂKİ DAVRANIŞA YÖNELTEN ETKİNLİKLER

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Gazi Eğt. Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü
Emekli Öğretim Görevlisi

Çocuğu ahlâki davranışa yöneltecek etkenlerin ne olduğunu bundan önceki yazıda incelemiştik. Bu etkenlerin etkisi altında çocuğun yapabileceği işleri de bu yazıda incelemeye çalışacağız. Bunları üç maddede toplayabiliriz:

1. Çocuğu oyun etkinliklerine yönleltmek : Oyun, çocuğun ilk girdiği toplumsal bir etkinliktir. 7-8 yaşlarına kadarki oyunlar, çocuğun başkalarını iyi tanımaya ve anlamaya yardım ederse de, bunlardan çocuk henüz toplumsal kurallar, yani ahlâki değerler çıkaramaz. Çünkü, onun zihinsel düzeyi, henüz bunu başaracak güçte değildir. Zaten, bu yaşlara kadarki oyunlar, genellikle, 1-2 kişiliktir. Bu yaşlarda oynanan oyunlar kurala tabi olsa da, çocuk, bu kuralları tam anlamıyla anlayamaz, yorumlayamaz ve uygulayamaz. Çünkü, bu yaşlarda, çocukta henüz kural bilinci yoktur. Bunun için, küçük çocuk oyunlarında kural fazla aranmaz. 7-8 yaşlarındaki çocukların arasına oyun oynamak için küçük çocuklar katılırsa, bunlar, kurala uymazlar. O zaman, bunlar, büyük çocuklar tarafından mızıkçılıkla suçlanır ve oyun dışı bırakılırlar. Bu nedenle, oyunun ahlâki davranışların kazanılmasına yardım etmesi, daha çok 9-10 yaşlarından sonradır. Bundan önce, yukarıda söz konusu ettiğimiz çocuktaki **benmerkezci** düşünce buna engel olur. Çocuk, ilk okula girdikten sonraki ilk üç sınıfta, buna hazırlık niteliğinde bazı çalışmalar yapılabilir; fakat, bunlar, nihayet birer hazırlıktır.

Okul çağından önceki oyunların ahlâk kurallarını öğrenmeye olan yardımı, çocuğa ancak **kural** fikrini vermesindedir. Yoksa bunların, ahlâk kurallarının kendisini öğrenmeye daha fazla bir etkisi olamaz. Çünkü, bu oyunların asıl amacı, çocuğu daha çok, fiziksel ve toplumsal doğanın özelliklerini tanımaya ve kendi organlarını bu doğaya intibak ettirmeye yöneliktir. Çünkü, bu zamana kadar, çocukta, henüz **ilişkiler mantığı** yoktur. Bu bakımdan, ilk yaşlardaki çocuklara ahlâk konusunda söylenecek sözler, onlar üzerinde, fazla bir etki yapmaz. Ayrıca, çocukların söylenen bir şeyi kısa

zamanda unutmaları buna engel olur. Bununla birlikte, oyun çağında (2-6 yaşlar) çocukları oyun oynamaya teşvik etmenin (teşvike gerek yok, yöneltmenin) çocuğun organlarını geliştirmesi ve fiziksel doğaya uyması yanında, ahlâki değerlere konu olan başkalarını tanımaya olan yardımları büyüktür. Çocuk, daha sonraları, ahlâki kuralları bilinçli olarak uygularken, bunun yardımını görecektir ve onun değerlendirilmelerine esas olacaktır. Bu bakımdan, çocukta ilk oyun etkilerinin değeri tartışılmaz. Oyun aracılığıyla çocuk, ayrıca zamanda önderlik yapmanın, belli bir alanda beceri kazanmanın, adaletli ve dürüst olmanın önemini, yaşayarak öğrendiği gibi, daha birçok ahlâki değerlerin kazanılmasını da öğrenir. 6-7 yaşlarından sonra görülen grup oyunları, bu bakımdan, çok elverişlidir.

2. Çocuğu işe ve başka etkinliklere yönleltmek : İş, bir ürün ya da hizmet üretmek amacıyla yapılan etkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu ise, bunu yapan kimseden, bedensel ve zihinsel nitelikte birtakım beceriler ister. Bu beceriler, başlangıçta yoksa bile, çocuk, iş yaptıkça bu, sonradan oluşabilir. İş aracılığıyla çocuk, üzerinde çalıştığı materyalin birçok özelliklerini tanır, onunla ilgili sağlam bilgilere sahip olur; işin yapılması vesilesiyle, birçok becerilere ve bu arada bazı alışkanlıklara sahip olur. Eğitim açısından, bunlar, ayrı ayrı birer **değer** olmakla birlikte, onun asıl değeri çocuğun ahlâki gelişimine yaptığı yardımdır. Çocuk iş aracılığıyla, ilişkide bulunduğu insanlarla, zorunlu olarak, iyi geçinmeyi, işin gereği olan kurallara uymayı öğrenir. İş ortamı, bunun sağlanmasına yardım eder. Bu kuralları öğrenmezse çevresindekilerle uyum yapamayacağını ve birlikte hareket edemeyeceğinin bilincine varır. İlerde de çocuğun kişiliği, bu eski yaşantıların etkisiyle, bu yönde gelişir. İşin ahlak eğitimine olan etkisi -oyununkine oranla- daha çoktur, diyebiliriz. Kısaca, iş, üzerinde çalıştıkça, kişinin ilerde oluşacak mesleki kişiliğinin gelişmesine de yardım eder. Bunun için çocuğu, 3-4 yaş gibi küçük yaşlardan itibaren, oyunla birlikte gerek

nesneler üzerinde ve gerekse hizmet şeklinde bir işe alıştırmak gerekir. Bir kız çocuğunun evde annesinin ev işlerine, oğlan çocuğunun da babasının işlerine yardım etmesi gibi. Çocuğun okul başarısında onun **iş olgunluğuna** erişmesiyle mümkündür. Yani, çocuk, başladığı işi sonuna kadar götürebilmelidir.

3. Çocuğu örnek alınacak bir ortam içinde bulundurmak : Bu maddenin kapsamı çok geniştir. Çocuğun anne ve babasıyla ve diğer aile bireyleriyle olan ilişkileri, gördüğü olaylar (seyrettiği piyesler dahil), okuduğu kitaplardaki kahramanlar, televizyondaki oyunlar, onun ahlâki gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Çocuğun yaş, zihin ve kültür düzeyi, bunların etkilerini -bir ölçüde- sınırlandırabilir. Özellikle, zekâ ve kültür düzeyi üstün olanlar, çözümlenme ve biresim (sentez) yapma yeteneğine, diğerlerinden daha fazla sahip olduklarından, bunlar, olayları daha nesnel bir biçimde değerlendirebilirler. Küçük yaşlardan itibaren buna alıştırılmış ve eleştiri yeteneği geliştirilmiş olan çocukların, ahlâki konularda da daha doğru değerlendirmeler yapabilecekleri umulur. Bununla birlikte, tutum ve davranışların öğrenilmesinde, bunu yapan kimselerin **sevilen kimse** olması gibi duygusal etkenlerin de etkisiyle **örnek olma-**

nın, yahut **modellik yapmanın** büyük ve etkin bir rolü olduğu unutulmamalıdır. Çocuğun yaşı küçük olduğu oranda, bu ilke etkilidir. Bunun için, eğitimde çocuklar **örneklere muhtaçtırlar** sözü çok söylenir.

Bu yazıda, çocuğa ahlâki davranışların kazandırılmasını, eğitimin bir parçası olarak, psikoloji açısından incelemeye çalıştık. Konuyu oldukça somut bir biçimde ortaya koyduğumuzu sanıyoruz. Tabii, konu, başka bir biçimde de incelenebilir. Yukarıda belirtirğimiz gibi, eğitimcinin tutum ve davranışları da çocuğa ahlaki davranışların kazandırılmasında çocuğun yaptığı hareketler kadar önemlidir. Burada bunlar üzerinde durmadık. Bunları, ayrı bir yazıda inceleyeceğiz.

Çocukta ahlâki davranışların gelişmesi için, yukarıda üç etkinlik şeklinin hiçbiri tek başına yeterli değildir. Bunun için, bunların ikisine, yahut duruma göre, her üçüne de ihtiyaç vardır. Çünkü, çocuğun ahlâkını, genellikle sanıldığı gibi, yalnızca bir taklit işi olarak görmemek gerekir. Bunda, birçok şartlar ve durumlar yanında, çocuğun bizzat kendisinin ilgi, istek ve düşüncesinin rolü vardır ve bunların da çoğu, eğitimcinin kontrolü altındadır; yahut buna çok elverişlidir.